

Чернігівська державна обласна універсальна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка
Чернігівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С.
Грушевського НАН України
Чернігівська обласна організація Всеукраїнської спілки краєзнавців

*Серія “Історики та
краєзнавці Чернігівщини”
Вип. 4*

Михайло Степанович Чуприна
(Бібліографічний показчик)

Чернігів - 2004

Михайло Степанович Чуприна: (Бібліогр. покажч.) /Скл. І.Я.Каганова; Вступ. стаття Т.П.Демченко, В.О.Євстратов; Наук. ред. О.Б.Коваленко; Відп. за вип. П.В.Грищенко. — Чернігів, 2004.- 116 с. — (“Історики та краєзнавці Чернігівщини”; Вип.4).

Редакційна колегія серії

“Історики та краєзнавці Чернігівщини”

О.Б.Коваленко (голова), П.В.Грищенко (заступник голови),

І.Я.Каганова (відповідальний секретар), С.Л.Лаєвський,

Д.М.Никоненко, Л.В.Студьонова

Скл.: І.Я.Каганова

Авт. вступ. ст. Т.П.Демченко, В.О.Євстратов

Наук. ред.: О.Б.Коваленко

Відп. за вип.: П.В.Грищенко

Комп’ютерний набір: О.Малій

Ризограф Чернігівської ОУНБ ім.В.Г.Короленка

Тираж 150

Педагог і краєзнавець

Серед істориків і краєзнавців Чернігівщини другої половини ХХ ст. помітне місце належить М.Чуприні. Його молодість була обпалена війною, а все подальше життя віддане справі піднесення та вдосконалення народної освіти, виховання кадрів педагогів-істориків, розвитку краєзнавства.

Михайло Степанович Чуприна народився 11 листопада 1924 р. у с. Гнилуша (тепер с. Лебедівка Козелецького р-ну) у родині селянина-середняка. Про рідне село М.Чуприни Ю.Збанацький у відомій книзі “Ми не з легенди” писав: “Кілометрів двадцять треба подолати, щоб вирватися з лісових хащ у наддеснянські простори, потрапити в тихе красиве село на квітучій заплаві, обсажене вільшиною й вербами, закосичене калиною причепурене садами”. Сім класів підліток закінчив у рідному селі, а щоб здобути середню освіту, мусив подавати документи до Остерської школи № 1, оскільки на увесь район тоді

було тільки три десятирічки. По 40 кілометрів в один бік доводилося відмірювати хлопцеві власними ногами щотижня, щоб побачитися з рідними та запастися нехитрими домашніми харчами.

Пізніше, вже дорослою людиною, працюючи викладачем в інституті, Михайло Степанович згадував рідну школу, бував там частим гостем, допомагав землякам у добудові приміщення школи та зміцненні матеріальної бази своєї Альма матер.

Навчався Михайло добре: вихідного дня 22 червня 1941 р. він виборював перемогу на учнівській районній олімпіаді. Того ж фатального дня у життя 16-річного юнака увійшло зловісне слово “війна”.

З офіційних документів, наукової літератури відомо, що М. Чуприна став одним з керівників підпільної комсомольської організації у рідному селі, а з лютого 1942 р. по жовтень 1943 р. воював у партизанському загоні ім. М. Щорса, який згодом виріс у велике партизанське з'єднання під командуванням Героя Радянського Союзу Ю. Збанацького, а от записати спогади самого Михайла Степановича про ту героїчну добу встигли лише студенти історичного факультету Чернігівського державного педагогічного інституту ім. Т.Г. Шевченка у 1995 р. Ось що написано у студентській газеті “Оса”: “Голова колгоспу призначив Михайла обліковцем, але невдовзі його забрали на будівництво укріпрайону біля села Окунінова. Коли сюди докотився фронт, працівників відпустили додому. Ну що могло чекати на активіста при німцях? Тільки найгірше... Михайло з товаришами взяли коней і пішли до лісу. Там вони збудували хижку, вночі ходили додому по їжу. Якось Михайло з Іваном прийшли до села, а там повно німців. Вночі викрали в окупантів дві гвинтівки, чеський кулемет. Три місяці вони збирали і ховали зброю. Осінній холод змусив юнаків повернутися додому. Михайло налагоджував зв'язки з старими знайомими, друзями із сусідніх сіл. 21 листопада (очевидно, 1941 року), на свято св. Михайла прийшов до Чуприни товариш із Старої Гути Василь Мольченко. Він розповів про підпільний райком, дав завдання створювати підпільну організацію, збирати інформацію. З великим натхненням хлопці взялися за справу. З Геннадієм Товстенком установили на печі у Михайла радіоприймач, знайшли друкарську машинку вже у грудні випустили листівку “Розгром німців під Москвою”. Підпільна мережа поширилася на Остер, Моровськ, Соколівку, Короп'є, Карпилівку, Сапонову Гуту, Барсукив хутір та інші села”. Зрештою, об'єднавши підпільників, М. Чуприна і О. Сировець привели до партизанського загону ім. М. Щорса цілу роту (127 осіб). Таким чином Михайло Степанович вписав і свої рядки у героїчний літопис чернігівських партизанів.

Після звільнення Чернігівщини у 1943 р. його мобілізували до лав діючої армії. Юнак у складі військових підрозділів I-го та III-го Українських фронтів, брав участь у боях за звільнення Прибалтики, Польщі, розгромі ворога на території Німеччини. Тільки у жовтні 1948 р. М. Чуприну вже в офіцерському званні демобілізували з лав Радянської Армії. Мирну працю він розпочав на посаді вчителя у своєму рідному селі у вересні 1949 р., але вже у листопаді його обрали секретарем Остерського райкому комсомолу. Саме у цей час М. Чуприна здобував і вищу спеціальну освіту. У 1950 р. він закінчив Чернігівський учительський інститут, а у 1953 р. – Ніжинський педагогічний за спеціальністю “історія”. Обставини склалися так, що навчатися мусив заочно, бо у 1951 р. його знову призвали до Збройних Сил СРСР, де він до серпня 1956 р. перебував на партійно-політичній роботі. Після чергової демобілізації М. Чуприна розпочав трудову діяльність у Чернігівському обласному відділі народної освіти на посаді інспектора, а згодом заступника завідувача. У 1963 р., у зв'язку з реорганізацією обласного його перевели на посаду директора Інституту удосконалення вчителів, Михайло Степанович очолював цей заклад 11 років, чимало зробив для запровадження в навчальний процес передового педагогічного досвіду, зміцнення матеріальної бази Інституту. У 1972 р. заклад брав участь у Виставці досягнень народного господарства СРСР і отримав Диплом II ступеня, а директора нагородили срібною медаллю.

Ще важливішою рисою М. Чуприни було вміння працювати з людьми. Один з авторів даного нарису пригадує: “Мое знайомство з Михайлом Степановичем відбулося ще тоді, коли він працював заступником завідувача обласного відділу народної освіти, а я - директором Лемешівської СШ Козелецького району. На нараді передовиків освіти у Чернігові я виступив з доповіддю про форми і методи вивчення курсу суспільствознавства у середній школі (цей предмет був щойно запроваджений до навчального процесу). Після наради М.Чуприна запросив мене до кабінету, і у нас відбулася тривала розмова. В ході бесіди проявилось його глибоке розуміння проблем методики викладання історії. Я зробив висновок, що ця людина - природжений методист. Він умів вислухати думку вчителя, правильно оцінити його точку зору, тактовно переконати співрозмовника, аргументовано довести свою правоту. Наприкінці бесіди Михайло Степанович запропонував мені провести відкрите заняття з курсу суспільствознавства для вчителів Козелецького району, поділитися досвідом на вчительській конференції”.

Працюючи директором Обласного інституту вдосконалення вчителів, М. Чуприна не тільки читав лекції на курсах, давав настанови методичного характеру, він прагнув озброїти чернігівських освітян друкованими посібниками краєзнавчого характеру. Справа в тому, що вчителям області було важко знайти необхідні матеріали. Тому М. Чуприна доручив завідувачу кабінетом історії керованого ним інституту Ю. Сіментову підготувати необхідний посібник. Спільно з працівником Чернігівського історичного музею М. Яцурою останній підготував “Краєзнавчі матеріали з історії Чернігівщини” (К., 1968). Михайло Степанович надавав велику допомогу у підборі й систематизації документів, редагуванні тексту. Він розумів, що самого посібника буде замало для вчителів. Оскільки уже було опрацьовано чимало джерел, то вирішено було видати їх як “Хрестоматію з історії Чернігівщини” (К., 1969). Створені таким чином краєзнавчі посібники не втратили свого значення і сьогодні.

Подиву гідна його працелюбність: не залишаючи напруженої повсякденної роботи, М. Чуприна у 1971 р. успішно закінчив заочну аспірантуру Київського державного педагогічного інституту ім. О.М. Горького і у травні 1972 року на засіданні Вченої ради Київського університету ім. Т. Шевченка захистив кандидатську дисертацію на тему “Партійна, державна і військова діяльність Ю.М. Коцюбинського”.

Оскільки у 1973 р. відкрився історичний факультет Чернігівського педагогічного інституту, М.Чуприна подав документи на конкурс по заміщенню посади старшого викладача кафедри історії СРСР, витримав його і з вересня цього року приступив до виконання своїх обов'язків.

Усе його подальше життя (а це 27 років) пов'язане зі стінами теперішнього педагогічного університету: він очолював кафедру історії СРСР та УРСР, у 1979 р. отримав звання доцента. Як викладач М.Чуприна читав курс історії СРСР (з найдавніших часів до ХІІІ ст.). Чимало першокурсників завдячують йому своєю любов'ю до історії, бо глибокі знання, великий педагогічний досвід, доступність викладу, гарна мова, присмачена м'яким необразливим гумором, властиві лекторам, робили складні проблеми доби феодалізму зрозумілими, не такими вже абстрактними і далекими від сприйняття вчорашніми учнями. До сфери наукових інтересів М.Чуприни входило чимало проблем. Прикро, що після захисту дисертації він облишив роботу над історією громадянської війни на Чернігівщині та дослідження діяльності такої непересічної постаті нашого минулого, якою, без сумніву, був Юрій Коцюбинський. Можна тільки здогадуватися, що причиною такого рішення став ідеологічний пресинг тогочасної доби: відтворити всю правду він не міг а писати напівправду не хотів. Тому М. Чуприна віддається своєму улюбленому заняттю краєзнавчим студіям з історії Чернігівщини ХVІІІ початку ХХ ст. Серед тем, що посідають помітне місце у його доробку, треба відзначити участь мешканців губернії у Вітчизняній війні 1812 року, селянські рухи у регіоні, переселення чернігівських селян на початку ХХ ст. тощо.

Працюючи в педінституті, М. Чуприна розробив курс лекцій з історії Чернігівщини. Він читав їх не лише в студентській аудиторії, а й вчителям історії. Досвідчений викладач прагнув залучити до краєзнавчих студій студентів, молодих вчителів. Він керував науковою роботою студентів, пропонував їм дипломні і курсові роботи з краєзнавства. Його вихованці члени студентського гуртка виступали з доповідями на студентських наукових конференціях, брали участь в республіканських конкурсах тощо. Найсуттєвішим результатом цієї копіткої роботи можна вважати прищеплення випускникам вузу інтересу до самостійних досліджень на терені краєзнавства.

М. Чуприна був щирою, як-то кажуть, “компанійською” людиною, користувався не просто повагою, а любов'ю учителів, студентів, своїх колег по роботі в інституті. І в силу своїх обов'язків, і за покликанням серця він брав активну участь у громадському житті: читав лекції по лінії обласного товариства “Знання”, часто виступав у пресі зі статтями на поточні теми, цікаві для широкого загалу. М. Чуприна є одним із авторів чернігівського тому “Історії міст сіл Української РСР” у 26 томах. Разом з іншими дослідниками він написав історію Новгород-Сіверщини.

Прикро, що пожвавлення культурного і наукового життя в Чернігові, поява журналів “Сіверянський літопис”, “Літературний Чернігів”, інші можливості друкуватися, прийшлися на ті роки, коли М. Чуприна часто хворів і не міг реалізувати усі свої задуми.

Помер М.С. Чуприна 2 червня 2000 р. після тяжкої хвороби, залишивши невітшну родину, своїх учнів та колег у глибокому траурі. Він відзначений державними нагородами: Орденом Вітчизняної війни II ступеня, медалями “За бойові заслуги”, “За відвагу”, “За перемогу над Німеччиною”, а також численними грамотами та іншими відзнаками за сумлінну працю на ниві народної освіти.

Біобібліографічний покажчик “Михайло Степанович Чуприна” продовжує серію “Історики та краєзнавці Чернігівщини”. Це - перше, систематизоване інформаційне видання про чернігівського дослідника та педагога. Воно містить відомості про його науковий доробок за майже 30 років діяльності. Дотримано хронологічний характер розміщення літературних джерел у прямій послідовності, деякі з них проанотовані. Покажчик супроводжується допоміжним довідковим апаратом. Добір матеріалу завершено у грудні 2004 р.

Бібліографічний опис видань здійснено у відповідності до існуючих державних стандартів. Біобібліографічний покажчик “Михайло Степанович Чуприна” розрахований на вузівських викладачів історії України, вчителів, студентів, бібліотечних і музейних працівників, краєзнавців.

Т. Демченко – кандидат історичних наук, доцент,

В. Євстратов - кандидат історичних наук, доцент.

Праці М.С. Чуприни.

1969

1. Зустрічі Ю.М. Коцюбинського з В.І. Леніним: (Метод. поради по проведенню бесіди з учнями). – Чернігів, 1969. – 8 с.
2. Ю.М. Коцюбинський – активний організатор відбудови господарства Чернігівщини (весна 1919 р.): [Метод. поради]. – Чернігів, 1969. – 12 с.
3. Юрій Коцюбинський і боротьба з григор'євщиною: (Метод. поради). – Чернігів, 1969. – 8 с.
4. Ю.М. Коцюбинський і боротьба з денікінщиною на Чернігівщині: (Метод. поради). – Чернігів, 1969. – 12 с.
5. Хрестоматія з історії Чернігівщини /Упоряд. М.С. Чуприна, Ю.Я. Сіментов. – К.: Рад. школа, 1969. – 162 с.

1970

6. З досвіду роботи шкільних кабінетів історії та суспільствознавства: [Досвід Черніг. школи №11, Ніжин. школи №3] //Укр. істор. журнал. – 1970. - №12. – С. 88-91.

1971

7. “Крамольний” прапорщик: [Ю.М. Коцюбинський] //Під прапором комунізму (Ніжин). - 1971.- №9. - С. 46-47.
8. Партийная, государственная и военная деятельность Ю.М. Коцюбинского: Автореф. дис. канд. истор. наук. – К., 1971. – 20 с.
9. Солдат ленінської гвардії [Ю.М. Коцюбинський]: З історії роботи Держплану УРСР в роки реконструкції //Економіка Рад. України. – 1971. - №3. – С. 33-38.
10. Ю.М. Коцюбинський – на чолі відділу Полтавського губкому партії по роботі на селі (1920 р.) //Укр. істор. журн. – 1971. - №3. – С. 79-83.

1972

11. Методичні вказівки про організацію продуктивної праці учнів у середній школі. – Чернігів, 1972. – 51 с.
Співавт.: І.К. Матюша, С.П. Марченко.

1973

12. Методичні вказівки про використання матеріалів з історії Чернігівщини для висвітлення питань спільної боротьби, дружби та співробітництва українського народу з великим

російським народом в процесі викладання історії СРСР і УРСР в школі. – Чернігів, 1973. – 46 с.

1975

13. Використання краєзнавчих матеріалів при викладанні в школі теми “Велика Вітчизняна війна Радянського Союзу” //Укр. істор. журн. – 1975. - №10. – С. 129-133.

Співавт.: Ю.Я. Сіментов.

14. Борець за справу партії і народу: До 80-річчя з дня народження Ю.М. Коцюбинського //Десн. правда (Чернігів). – 1976. – 7 груд.

15. До питання про дипломатичну діяльність Ю.М. Коцюбинського в 1925 - 1930 рр. //Укр. істор. журн. – 1976. - №12. –С. 89-95.

1977

16. Архівні багатства [Видання Черніг. облдержархіву] //Десн. правда. – 1977. – 5 січ.

Співавт.: Ю.Я. Сіментов.

17. Краєзнавчий матеріал на уроках, присвячених Великій Жовтневій соціалістичній революції: [На прикладі шкіл Черніг. обл.] //Укр. істор. журн. – 1977. - №10. – С. 93-98.

Співавт.: Ю.Я. Сіментов.

18. У пошуках дійових форм роботи: Здобутки в організації правового виховання учнів в Черніг. серед. школі №6 //Рад. школа. – 1977. - №4. – С.72-76.

Співавт.: Ю.Я. Сіментов.

1979

19. І знову пошук //Десн. правда. – 1979. – 15 квіт.

Робота Черніг. відділення Укр. НДГРІ.

1980

20. У ті грізні роки...: [Революція 1905-1907 рр. на Чернігівщині] //Десн. правда. – 1980. – 22 січ.

Співавт.: О. Корнієвський.

21. Участь населення Чернігівщини у Вітчизняній війні 1812 року //Республіканська наукова конференція з історичного краєзнавства: Тези доповідей. – К., 1980. – С. 95-98.

22. Чернігівський Котовський //Комс. гарт (Чернігів). – 1980. – 5 лют.

Співавт.: О. Корнієвський.

Савицький О. (1888-1908) – керівник бойової групи “Месники”, яка діяла на території Чернігівщини у 1906-1907 рр.

1983

23. Новгород-Северский: [Очерк] //История городов и сел Украинской СССР. Черниговская область. – К., 1983. – С. 490-505.

Співавт.: Ю.І. Гірман., Г.К. Кедун, О.Б. Коваленко, А.В. Хоткевич.

1984

24. Введение краеведческого материала в преподавание истории СССР //Пути совершенствования учебно-воспитательного процесса и повышения качества подготовки учителей истории: Тезисы докладов и сообщений Всесоюзной научно-практической конференции. – Луцк, 1984. – С. 115-116.

Співавт.: Т.П. Демченко.

25. До питання про переселення селян Чернігівської губернії другої половини XIX – початку XX ст. //Третя республіканська наукова конференція з історичного краєзнавства: Тези доп. – К., 1984. – С. 243-244.

26. Участие населения Черниговщины в борьбе против шведских интервентов в начале XVIII в. //Научная конференция (1984, Полтава): Тезисы докл. и сообщения науч. конф., посвященной 275-летию Полтавской битвы (26-27 июня 1984 г.). – Полтава, 1984. – С. 25-27.

1985

27. Використання художньої літератури краєзнавчого характеру на уроках історії СРСР в школі //Перша Чернігівська обласна наукова конференція з історичного краєзнавства присвячена XXVII з'їзду КПРС (груд. 1985 р.): (Тези. доп.). – Чернігів, 1985. – С. 133-135.
28. З історії земського опозиційного руху на Чернігівщині //Перша Чернігівська обласна наукова конференція з історичного краєзнавства, присвячена XXVII з'їзду КПРС (груд. 1985 р.): (Тези. доп.). – Чернігів, 1985. – С. 67-69.

1986

29. Изучение “Слова о полку Игореве” в системе подготовки учителя истории //Черниговская областная научно-методическая конференция, посвященная 800-летию “Слова о полку Игореве” (май, 1986 г.): Тезисы док. – Чернигов, 1986. – Ч. 2. – С. 248-249.

1988

30. Праці статистичного відділу Чернігівського земства – як джерело з історії Чернігівщини доби капіталізму //Друга Чернігівська обласна наукова конференція з історичного краєзнавства (груд. 1988 р.): Тези. доп. – Чернігів; Ніжин, 1988. – Вип. 2. – С. 87-88.
31. Этнокультурные связи трудящихся Брянской, Черниговской и Гомельской областей в годы десятой пятилетки //Тезисы докладов межвузовской историко-краеведческой конференции. – Брянск, 1988. – С. 40-41.
- Співавт.: Л.М. Масол.

1989

32. Новгород - Северский в период созыва Уложенной комиссии 1767 г. //Новгороду -Северскому – 1000 лет: Тезисы докл. обл. науч. - практ. конф. (май, 1989 г.). – Чернигов; Новгород-Северский, 1989. – С. 71-72.
33. Черниговский пехотный полк в Отечественной войне и заграничных походах русской армии 1813-1814 годов //Декабристские чтения: Материалы межвузовской науч. -практ. конф., посвященной 200-летию со дня рождения С.Г. Волконского и 1000-летию образования г. Василькова (14-16 дек. 1988 г.). – К., 1989. – Вып. II. – С. 30-32.

1990

34. Економічний розвиток Сосниць в другій половині XVII ст. //Минуле Сосниць та її околиць. – Чернігів, 1990. – С. 55-56.
35. Сумской государственный полк в Отечественной войне 1812 г. и заграничных походах 1813-1814 гг. //Тезисы докладов и сообщений Первой Сумской областной научной историко-краеведческой конференции (5-6 апр. 1990 г.). – Сумы, 1990. – С. 60-62.

1991

36. Відображення історії українського козацтва у творчості кобзарів Чернігівщини //V Всеукраїнська конференція: “Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України” (жовт. 1991): Тези доп. і повідомлень. – К.; Кам'янець-Подільський, 1991. – С. 116-117.
- Співавт.: Л.М. Масол.
37. З історії підготовки реформи 1861 р. на Чернігівщині //Питання вітчизняної та зарубіжної історії. – Чернігів, 1991. – С. 26-27.

38. Станові вимоги жителів міст Чернігівщини в комісію по складанню Уложення 1767 р. //Проблеми історичного і географічного краєзнавства Чернігівщини. – Чернігів, 1991. – С. 6-8.

1992

39. Арендні відносини у сільському господарстві Чернігівщини останньої чверті XIX ст. //Тези доповідей міжвузівської науково-практичної конференції. – Чернігів, 1992. – Ч. 3. – С. 127-128.

40. Чернігівський колегіум //Інформаційний бюлетень /Комітет науки і культури для зв'язків з українцями за кордоном при АН України. – 1992. - №2. – С. 86-87.

1993

41. Участь населення Чернігівщини у визволенні та заселенні Північного Причорномор'я //Проблеми історичного і географічного краєзнавства Чернігівщини. – Чернігів, 1993. – Вип. 2. – С. 20-23.

1994

42. Глухів – центр музичної культури та освіти у XVIII ст. //Матеріали Другої Сумської обласної наукової історико - краєзнавчої конференції. – Суми, 1994. – Ч.1. – С. 39-45. Співавт.: Л.М. Масол.

1998

43. Участь населення Чернігівщини у війні проти французьких загарбників [1812 р.] //Сіверян. літопис. – 1998. - №3. – С. 62-71.

Література про М.С. Чуприну.

44. Мольченко В., Петров М. Героїчні подвиги молоді України в тилу ворога в роки Великої Вітчизняної війни. - К., 1958. – 36 с.

С. 20-21: М.С. Чуприна.

45. Матвейчук Н.М., Мищенко Г.П., Мольченко В.Ф. Комсомол Украины – активный помощник Коммунистической партии в развертывании подпольной и партизанской борьбы в годы Великой Отечественной войны //Вопросы истории КПСС периода Великой Отечественной войны: Материалы науч. конф. – К., 1961. – С. 233-241.

С. 236: М.С. Чуприна.

46. Збанацький Ю. Ми – не з легенди. – К.: Рад. Письменник, 1973. – 700 с.

С. 179, 302, 385: М.С. Чуприна.

47. Вони наблизили Перемогу //Оса (Листівка благодійного фонду “Надія”. Чернігів). – 1995. – трав.

48. Сочивець І. Лебедів колодязь: Сторінки воєнного лихоліття //Десн. правда. – 1995. – 4 квіт.

Літ.-художня розповідь про молодіжне підпілля с. Лебедівка Козелецького р-ну. Серед учасників молодіжної групи М.С. Чуприна.

49. Чуприна Михайло Степанович //Бібліографічний покажчик наукових праць викладачів [Чернігівського педагогічного] інституту (1991-1996 рр.). – Чернігів, 1996. – С. 49-50.

Допоміжні покажчики.

Іменний покажчик (персоналії)

Волконський С.Г. 33

Гірман Ю.І. 23
Демченко Т.П. 24
Збанацький Ю. 46
Кедун Г.К. 23
Коваленко О.Б. 23
Корнієвський О. 20, 22
Коцюбинський Ю.М. 1- 4, 7-10, 14, 15
Ленін В.І. 1
Марценюк С.П. 11
Масол Л.М. 31,36,42
Матвейчук Н.М. 45
Матюша І.К. 11
Мищенко Г.П. 45
Мольченко В. 44, 45
Петров М. 44
Савицький О. 22
Сіментов Ю. 5, 13, 16-18
Сочивець І. 48
Хоткевич Л.В. 23

Географічний показник

Брянська обл. 31
м. Васильков Київ. обл. 33
Глухів 42
Гомельська обл. 31
с. Лебедівка Козелец. р-ну 48
Ніжин 6

Новгород-Сіверський 23, 32
Полтава 10, 26
Сосниця 34
м. Суми 35
Україна 44, 45
Чернігів 6, 18, 40
Чернігівська губ. 25
Чернігівська обл. 31

Чернігівщина 2, 4, 5, 12, 20-22, 26, 28, 30, 36-39, 41, 43